

Hiperinfláció – politika és hosszú távú ciklusok Venezuela életében

Forman Balázs

Összefoglaló

Venezuela napjainkban is zajló válságára, annak okaira nehéz mit mondani. Politikai válság? Gazdasági válság? Energia válság? Migrációs válság? Olajembargó? Hiperinfláció? Az okok természetesen sokoldalúak? Nem állítható, hogy csak az egyik vagy csak a másik ok sodorta válságba Venezuelát, azt az országot, amelyik a világ egyik leggazdagabbja lehetne, hiszen a Föld ismert kőolaj készleteinek egyötödét birtokolja. Nincs egyetlen ok vagy egyetlen személy vagy kettő, akik, és ami miatt ezt a nagyon mély válságot meg lehetne magyarázni. Nem Hugo Chavez, Venezuela néhai elnöke találta ki, a populizmust az országban és Latin-Amerikában. Nem Nicolas Maduro jelenlegi elnök politikája váltotta ki a világpiacon a kőolajárak esését. De mind a kettőjük hatalomvágya és -éhsége, az elmúlt legalább 60 év elhibázott politikája és gazdaságpolitikája kellett hozzá, hogy az ország ilyen mély válságba jusson. Kulcsszavak: Venezuela, gazdaságpolitika, fejlesztéspolitika, kőolaj ár, kőolaj készletek, kőolaj függőség, hiperinfláció

1. Bevezető

Venezuela népessége 1950-ben 5,5 millió fő volt. 1966-ban lépte át az ország a 10 millió fős lélekszámot, 1972-ban a kőolajárrobbanás előtti évben már 12,1 millió lakosa volt. 1989-ben már 19,2 millió fő. 1998-ban 23,3 millió, 2015-ben 30 millió fő volt az ország lakossága, 2018 és 2020 között viszont már több, mint 5 millió ember vándorolt ki az országból. A népesség növekedése még mindig magas és nagyon fiatalos az összetétele. A teljes lakosság 12,6%-a 4 évesnél fiatalabb, 23,6%-a 5 és 14 év közötti, 19,3%-a 14 és 25 év közötti. A lakosoknak csak 4,1% -a 65 éves vagy idősebb. Az ország államformája szövetségi köztársaság. Ezt a dél-amerikai függetlenségi háborúk legendás vezetőjének tiszteletére egészítette ki Hugo Chavez elnök a Bolívari jelzővel, aminek a konkrét tartalmáról keveset tudni. De az országot a második évezredbe átvezető néhai köztársasági elnök magát Simon Bolívar szellemi örökösének, politikai utódának tartotta. Venezuela 22 szövetségi államból és 1 fővárosi kerületből áll. Caracas a főváros egyik államhoz sem tartozik, hanem szövetségi területnek számít. 11 sziget tartozik közvetlenül a Szövetség irányítása alá. További 72 sziget tartozik Venezuelához a Karib-tengeren, amik részleges önkormányzatisággal és lényegében off-shore státusszal rendelkeznek.

2. Gazdaság

Ha nagyon rövid országismertetővel találkozunk, akkor a következőket olvashatjuk az ország gazdaságáról. Venezuela, mint a világ 4. legnagyobb kőolaj-exportőre az OPEC alapító tagja lett 1968-ban. Az kőolaj kitermelés és export a GDP 30% -át és a teljes export 80% -át adja. A jelenleg ismert statisztikai adatok alapján 2015-óta Venezuela rendelkezik a legnagyobb bizonyított kőolajkészlettel, ami több, mint 300 milliárd hordó. A venezuelai kőolajok a Tia Juana Light, és a Bachaquero hátránya viszont a nagyon magas – 1,2-2,4%-os – kéntartalom, ami nehezen feldolgozhatóvá teszi ezeket.

Az olajgazdagság biztosította a mindenkori politikai rendszerek számára, hogy a hatalmukat katonai eszközökkel és szociális kiadásokkal szilárdítsák meg. Az olajjövödelmeket viszont nem fektették be okosan. Az erőforrás alapú iparágak – ércbányászat, kohászat, vegyipar - és az importhelyettesítő iparágak hatékonysága alacsony maradt. Az eredményeket a korrupció és pazarlás sodorta el. A kormány működési bevételeinek nagy része a kőolajexportból származik. A kőolaj belföldi fogyasztását érdemben nem adóztatták. A költségvetés bevételeinek nagysága nagymértékben függ a kőolaj világpiaci áráról és az exportált kőolaj mennyiségétől. Mind a kettőben óriási ingadozások voltak az elmúlt 50 évben.

A legfontosabb iparágak kőolajbányászat és finomítás, a vasérc – és bauxitbányászat, építőanyagok gyártása, élelmiszer-feldolgozás, textil ipar, acélkohászat, alumíniumkohászat és a gépjármű-összeszerelés. Az ország legfontosabb exportárui: a kőolaj, ami a teljes export értékének 80%-a, a bauxit és a nyers alumínium, acélárak, vegyszerek (műtrágya, vegyipari benzin), mezőgazdasági termékek (kávész, kakaó, nyersgumi), és különböző alapanyagok. Talán itt érdemes megjegyezni, hogy az ország valamennyi terméke a termelési értékláncok legelején helyezkedik el kivétel nélkül árelfogadó pozícióban és alacsony jövedelmezőséggel.

A legfontosabb importárak a különböző nyersanyagok, gépek, berendezések, szállító eszközök és építőanyagok. De itt most ennél többről van szó. Az a kérdés, hogy Venezuela jelenlegi válsága néhány politikai vezető elmúlt néhány évben hozott rossz döntéseinek és a kedvezőtlen világgazdasági környezetnek az eredménye? Vagy pedig az ország válsága egy hosszabb folyamat és rendszerszintű tényezők együtt hatásának a következménye? Mindkét kérdésre adott válasz során a lehetséges forgatókönyvek esetében a belső és a külső tényezőket, a gazdasági, politikai, társadalmi viszonyokat egyaránt figyelembe vesszük.

Természetesen nem feledkezhetünk meg arról a nemzetközi politikai színtérről vagy sokszor inkább küzdőtérről sem, amiben Venezuela található. Itt nem csak a latin-amerikai országokra kell gondolni és nem is csak az Amerikai Egyesült Államok szerepére. A szintéren már régóta jelen van az OPEC, aminek alapító tagja Venezuela. Az olajexportáló országokkal folytatott kapcsolatban egyre érdekesebb és rejtély övezte az Iránnal fenntartott kapcsolat. A küzdőtéren már régen megjelent Oroszország, ami szívesen megvetné ismét katonailag a lábát az amerikai kontinensen és ehhez keres szövetségeseket. Kína az egyelőre korlátlanul tűnő energia éhségét szeretné részben Venezuelából megoldani, miközben már napjainkban az ország legnagyobb hitelezője. Maga Európa is részese, passzív érintette a válságnak. Kőolajat nem importál Venezuelából, de exportjának egy kis része odamegy. Venezuelának nagyon erősek az Európával meglévő emberi és kulturális kapcsolatai, hiszen az ország lakosságának, több, mint 90%-a európai bevándorló vagyok azok leszármazottja, akik egyértelműen a nagyobb szabadság és a jobb élet reményében költöztek az ország területére.

Ha Venezuela jelenlegi válságát tekintjük, akkor véleményem szerint először a történelmi, politikai okokat érdemes szemügyre venni. Különösen fontosnak tartom magának a politikai populizmusnak a szerepét, ami eddig megakadályozta az országot abban, hogy egy tartósan magas egy főre jutó GDP-t biztosító növekedési pályára álljon rá az ország. Nem egyszerűen arról van szó, hogy az ország felhasználta a magas olajárak időszakában keletkezett extra jövedelmeit, hanem arról, hogy ezt nagyon rosszul tette és használta fel. A beérkező extra olajjövödelmek nem lettek felhasználva a gazdaság szerkezet átalakítására, helyette a holland kórként is ismert gazdasági hatás érvényesült. Az olajjövödelmek kiszárították a venezuelai gazdaságnak az olajszeKToron kívüli részét. Nem történtek meg a szükséges változások. Nem diverzifikálták az ország gazdaságát. Az továbbra is egyoldalúan kőolajfüggő maradt, miközben az extra bevételeket ma már tudhatóan fenntarthatatlan jóléti szociális kiadásokra és

fegyverkezésre fordították. Lényegében semmi olyan fejlesztés nem valósult meg az ezredforduló óta, ami függetleníteni tudná az országot, az ország gazdaságát a kőolajtól. Sőt nem csak ezek nem valósultak meg, hanem a kőolajkitermelés szinten tartásához szükséges pótlások sem.

Latin-Amerikában bőven találunk példákat populista politikai rendszerekre. Mind közül talán legismertebb a feleségéről, Evitáról is ismert Juan Perón kormányzása Argentínában 1945 és 1955 között. Perón miközben a látványos segélyezési programokat tartott a szegények számára, de érdemi szegénység csökkentésről és az esélyegyenlőség megteremtéséről nem volt szó, hivatali időszakában menekülteként befogadta az országába érkező nácikat. De a sort a XX. század harmincas éveiben Mexikóban 1934-ben Lázaro Cárdenas elnök nyitotta. Cárdenas a nagy világgazdasági válság után került hatalomra. Példaképe Franklin Delano Roosevelt elnök volt. Intézkedéseiben az amerikai elnököt próbálta utánozni, de az amerikai gazdaság teljesítménye és ipari kapacitásai nélkül.

Chilében a Népfront 1938 és 1941 között kormányzott. Céljuk a szélsőséges társadalmi egyenlőtlenségek enyhítése volt. Chile gazdasága is hasonlóan egy lábbon, a rézérc bányászatán állt. A rézérc kereslete és ára is nagyon hullámzó, a hadiipar, az elektronikai ipar megrendeléseinek függvénye. Az export és az ebből származó állami költségvetési bevételek csökkenése mélyen megrázta a chilei társadalmat. A baszk származású, tanári végzettségű Pedro Aguirre Cerda jelszava a „kormányozni és tanítani” volt. Az ország minden régiójában egyetemeket akart alapítani. A műszaki közép és a felsőfokú oktatásra helyezte a hangsúlyt, hogy legyen elegendő szakember az importhelyettesítő iparosításhoz. A vidéki térségek felzárkóztatására is gondot fordított. A földosztás mellett célja volt, hogy minden faluban legyen iskola. Az elnököt váratlan betegsége és korai halála akadályozta meg abban, hogy programját megvalósítsa. Sokszor nevezik populistának, mert a chilei kormányzatok többségével szemben nem a hadsereget akarta fejleszteni, hanem a véleményem szerint valóban szükséges társadalmi reformokat, az oktatás fejlesztését akarta megvalósítani. Magyarország 20 évvel korábban, Németország 100 évvel korábban tette meg ugyanezeket a lépéseket.

Brazíliában Getulio Vargas 18 éves elnökségét szokták a populizmushoz sorolni. A jogász végzettségű Vargas 1930 és 1934 között ideiglenes államfője volt Brazíliának. 1934-ben választották meg először. Kormányzásának 1937 és 1945 közötti időszakát, az Estado Novo időszakot tartják leginkább populista modellnek. Kormányzásában a fasiszta rendszerek (Mussolini, Franco, Salazar, Peron) korporativista modelljét követte. Államosította az olajipart, a bányászatot, az acélipart, a nehéz vegyipart és az autógyártást. A létrehozott brazil ipari monopóliumokat erős védővámokkal, állami fejlesztési programokkal védte. A gazdaság nacionalizációja az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával szembeni ellentétekhez vezetett. A második világháború első éveiben a tengelyhatalmakkal szimpatizált, bár be nem lépett a háborúba. Az Egyesült Államok azonban 1942. őszén meggyőzte Brazíliát, hogy a szövetségesek oldalán lépjen be a háborúba. Bár Vargas elnök önként lemondott 1945-ben az akkori államfői tisztéről, 1951-ben demokratikus választásokon ismét az ország elnökévé választották.

Nagyon röviden, címszavakban összefoglalva a latin-amerikai „populisták” politikai programjait és jellemzőit a következőket mondhatjuk. Politikailag talán hibrid rezsimeknek voltak nevezhetők demokratikusan választott elnökökkel és nagyon erős prezidenciális és végrehajtó hatalommal. A történelmi kihívás, amire választ kerestek, hogy Latin-Amerika periférikus és fél-periférikus országait, hogyan lehet minél hamarabb felzárkózni a centrum országok szintjére. Számos közgazdász, társadalomtudós (Wallerstein, Myrdal, Ohlin), akkor már világosan látta, hogy a dél-amerikai országok számára az angolszász központú liberális,

szabad piaci világgazdasági rend nem ad megfelelő kereteket a felzárkózásra. Alternatívaként a Németországban kidolgozott közgazdasági elméletek, a kartellek szabályozása, a védővámok alkalmazása, az oktatás, a mezőgazdaság fejlesztése, a nemzeti tőkefelhalmozás kínálkozott. Az Olaszországban kidolgozott a nagyvállalatokat irányító, együttműködésre kényszerítő korporativista modell is bevezetésre került. Az irányított kapitalizmus sikeres német modelljét először Japán vette át még az 1870-es években. Dél-Amerika országaiban a modell átvételére az 1929 és 1933 közötti nagy világgazdasági válság után került sor. Az USA-ba, Nagy-Britanniába szállított mezőgazdasági és ásványi nyersanyagokból álló exporttermékek ára általában 40-50%-kal esett. De volt, ami 80%-kal. A szegénységet és a további külső eladósodást elkerülendő volt szükség a modell váltásra vagy arra, hogy legalább is megpróbálkozzanak vele. De a német modellhez képest különbségek is voltak. Nem több évtized alatt akartak felzárkózni, hanem néhány év alatt. Németországban a nagyvállalatok az innovációk, vállalati integrációk és kartell megállapodások révén váltak nagygyá. Itt államosítással, összevonásokkal tették a helyi vállalatokat nagygyá. Vagyis nem a versenyképességük, hanem az állami intézkedések voltak meghatározóak a növekedésükben. Ráadásul maga a politikai és gazdaságirányítási modell felülről lefelé erősen centralizáltan működött és rendkívüli mértékben személy függő volt. Nem csak a hatalmat gyakorló végrehajtókra volt szükség ehhez, hanem vízióval rendelkező erős kezű vezetőkre.

Venezuela múltjából most csak a függetlenné válás utáni időszak érdekes. Nagy-Kolumbia szövetségi állam az 1804-ben kezdődött függetlenségi háború végén Simon Bolívar, a dél-amerikai függetlenségi háborúk legendás vezetőjével 1810-ben kinyilvánítja függetlenségét Spanyolországtól. Venezuela, mint ország 1830-ban vált ki a szövetségi államból. Az egykori Nagy-Kolumbiából ekkor vált ki Ecuador és Panama is. Az ország 1831-ben nyilvánította ki végül a függetlenségét. A függetlenség azonban nem hozott nyugalmat az ország életében. 1859 és 1863 között véres polgárháború, a Szövetségi Háború zajlott a liberális és a konzervatív párt, vagy másképp fogalmazva a földbirtokosok és a reformisták között. Az eredmény egyrészt a spanyol gyarmati uralomból örökölt közigazgatás felváltása szövetségi állami keretekkel. Ez teremtette meg a modern Venezuelát. Az elitek kompromisszumaiból születő, de az egyes szövetségi államok szintjén széthúzó országot végül erős kezű vezetők, magas rangú tisztekből, tábornokokból államfővé vált José Antonio Páez, Antonio Guzmán Blanco és Cipriano Castro tartották egyben. A gyenge dél-amerikai állam legfőbb exportcikkei a kávé, a kakaó és a gumi voltak¹.

Az 1895-ben kitört első venezuelai válságban a Brit Birodalom akarta megszerezni az országnak a brit Guyanával szomszédos keleti területeit. Az 1902-1903-ban kitört második venezuelai válság oka az volt, hogy az ország nem tudta fizetni adósságának esedékes részleteit. A fizetések kikényszerítésére alkalmi brit-német-olasz koalíció állt fel, akik az ágyúdiplomácia hagyományos eszközeivel elérték, hogy az Egyesült Államok közvetítésével létrejött washingtoni protokollban Venezuela kötelezettséget vállalt az állami vagyonát és bevételeit messze meghaladó hiteltörlesztésre. A válság „megoldásában” szerepet játszó USA, az 1823-ban meghirdetett Monroe-elv alapján, miszerint Amerika az amerikaiaké, alapján igyekezett kiszorítani a térségből hatalmi riválisát, a Német Császárságot. Sőt a Monroe-elvet még ki is egészítette Theodore Roosevelt elnök azzal, hogy az Egyesült Államoknak a saját érdekében joga van beavatkozni mindazon amerikai országok gazdasági életébe, amik nem tudják külső adósságukat finanszírozni, vagyis államcsödbe jutottak.

---

¹ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

1914-ban viszont kőolajat találtak a Maracaibo-medencében. A lelőhelyek egy része a Maracaibo-öböl alatt található. A venezuelai kőolaj azonban nagyon sok kén szennyeződést tartalmazó nehézőlaj. A hagyományos kőolajfinomítási eljárásokkal viszonylag kevés üzemanyagot, de annál több bunker olajat, és az utépítéseknél felhasználható bitument tartalmaz. A Karib-tenger és a Mexikói-öböl térségének finomítói zömmel a venezuelai kőolaj finomítására lettek berendezve. Gazdaságosan finomítani azonban csak többnyire más forrásokból, jellemzően a Közel-Keletről származó kőolajokkal keverve lehet.

Az ország bizonyította, a venezuelai kormány által bejelentett kőolajtartalékai 2007. októberében 100 milliárd hordó volt. 2008. februárjában ez a száma 172 milliárd hordóra változott. 2009-ben már 211 milliárd hordós tartalékot jelentettek. 2015-ben viszont már 300 milliárd hordós készletekről adtak ki jelentést. Ez már több, mint Szaúd-Arábia 268 milliárd hordós készlete. Venezuela mai készletadatai sokkal inkább tűnnek politikai, gazdaságpolitikai, diplomáciai blöffnek, mint műszakilag és gazdaságosan is kitermelhető készleteknek. Az persze elképzelhető, hogy a feltárt mezők geológiai készlete valóban lehet ennyi, de, hogy ebből mennyi a gazdaságosan a Föld mélyéből a felszínre hozható az erősen bizonytalan.

Visszatérve azonban a kronologikus eseményekhez: az olaj felfedezését követően Venezuela gazdaságában rövid időn belül a kőolajkitermelés és az olajexport lett a legfontosabb, háttérbe szorítva minden mást. Az országot eközben Juan Vicente Gomez irányította formálisan elnökként, háborús miniszterként, gyakorlatilag katonai diktátorként 1908 és 1935 között. A rehabilitáció néven jellemzett uralma visszatérés volt a XIX. század végére meghaladottnak gondolt caudilissimohoz. A kőolajexportból beáramló jövedelmeket pedig a rendkívül korrupt politikai elit felosztotta tagjai között. Az egyébként Németországgal szimpatizáló Vicente Gomez elnök vezette ország végül semleges maradt az első világháborúban. A gyorsan fejlődő olajipar exportja 1928-ra elérte az évi 100 millió hordót. Ezzel Venezuela lett a világ akkori legnagyobb kőolajexportőre. Az évi 1 millió zsák kávé exportjából származó bevétel ekkora már eltörpült az olajbevételek mellett. De az államnak jutó exportbevételek zömét a diktátor szűk köréhez tartozó és a hadsereg vezető posztjait is betöltő tachirenses-ek (az elnök szülőföldjéről Tachirából származók) fölőzték le. De az ország, ha nagyon súlyos társadalmi ellentmondások árán és katonai diktatúra mellett az olajbevételeknek köszönhetően elindult a növekedés és a gazdagodás útján².

A diktátor 1935-ös halálát követő időszakot Venezuela történelmének átmeneti időszakaként említhetjük. Az 1935 – 1958 közötti időszak a populizmusnak nevezett időszak Dél-Amerika országainak életében. Venezuela sem volt kivétel ez alól. Az ország jövőjéről és modernizációjáról nagyon komoly viták voltak számos törésvonal mentén: város-vidék, centralizáció-föderalizmus, bennszülöttek leszármazottai – európai bevándorlók között. 1935-ben még a Gomez elnök által tábornokká kinevezett és a szűk köréhez tartozó Eleazar López Contreras lett a köztársasági elnök. Eleazar López Contreras és majdani utóda Isaias Medina Angarita alapították meg a néppártot, (Acción Democrática, AD). A munkásosztály pártja az 1926-ban Mexikóban alapított kommunista párt lett, (Partido Comunista de Venezuela, PCV). A gyűjtőpárt jellegű Comité de Organización Política Electoral Independiente (COPEI) mellett az Organización Venezolana, (ORVE), a baloldali Partido Democrático Nacional (PDN), a későbbi Betancourt elnök pártjai voltak az első tömegpártok az ország történelmében.

---

² Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

1936-ban átdolgozták az alkotmányt. Engedélyezték az addig betiltott politikai pártokat, Megjelent a modern média és az alkotmányban biztosították a szólásszabadságot. Szétválasztották a hatalmi ágakat. Korszerűsítették a közigazgatás működését. 1939-ben felállították a venezuelai jegybankot. Jelentős infrastrukturális beruházások mellett a felsőoktatás gyorsított ütemű fejlesztésébe kezdtek. Contreras elnök halála után Isaías Medina Angarita tábornok lett a köztársaság új elnöke 1941 és 1945 között. Az ország a második világháborúban is semleges maradt. Bár két olajszállító tankert német tengeralattjárók megtámadtak és elsüllyesztettek Venezuela partjainál az ország megőrizte katonai semlegességét. Politikai és gazdasági területen viszont a Szövetségesek oldalára állt. A teljes kőolaj és gumi exportját az Egyesült Államok vásárolta fel. Ezzel együtt is, külföldi tőke hiányában ambiciózus gazdasági tervet akadályozott meg a második világháború.

1945-ben a Romulo Betancourt vezette forradalmi katonai junta puccsa űzte el a diktátort. Az ezt követő három év alapvetően átalakította Venezuela állami berendezkedését és politikai térképét. 1946-ban bevezették az általános választójogot és az összes politikai pártot legalizálták. Az 1947-ben megtartott közvetlen elnökválasztáson győztes, a COPEI színeiben indult Romulo Gallego elnök hivatalba lépése után új alkotmányt alkotott és fogadtatott el. Úgy tűnt, hogy a Betancourt vezette politikai erők meg tudják valósítani a legfontosabb programjaikat az ingyenes állami közoktatás mindenkire való kiterjesztését és az agrárreformot. A már kidolgozott agrárreformról szóló törvényt kihirdették, de a megvalósításra nem maradt idő. 1948. december 7-én a demokratikusan megválasztott kormányt katonai puccs buktatta meg. Gallego elnököt az elnyomó diktátor, Marcos Pérez Jiménez váltotta fel. A tervezett szociális programokat leállították. Visszaállították a Contreras elnök idejében hatályba léptetett alkotmányt.

1953-ban elnökválasztást tartottak, ahol Jimenez meg akarta erősíteni a saját legitimitációját. Az első fordulóban Jimenez kapta a legtöbb szavazatot, de a választók többsége az ellenzék jelöltjeire szavazott. A várható bukás elkerülése érdekében junta parlamentje törölte a második fordulót és az első forduló eredménye alapján Jimenezt nevezte ki győztesnek. A junta programja pedig az volt, hogy a rendkívül éles belföldi antikommunizmusával, a multinacionális vállalatoknak az energiaszektorba, közlekedésbe, távközlésbe való beengedésével legitimálják a Nyugat előtt saját hatalmukat. 1958-ban azonban a fővárosban Caracasban kitört népfelkelés a diktátor megbuktatásához és a demokrácia helyreállításához vezetett.

3. A parlamentáris demokrácia időszaka: 1958 – 1998

Az 1958 január 23-án Caracasban kitört népfelkelés Jimenez tábornok diktatúráját megbuktatta. Majd az ugyanabban az évben megtartott demokratikus elnökválasztásokon Romulo Betancourt-ot, a PDN politikusát választották a köztársaság elnökévé. Venezuelában ekkor jött létre először koalíciós kormány. A baloldali és centrista erők koalíciója tanulta meg a sokoldalú érdekegyeztetés, a tárgyalások tudományát. Betancourt volt az első elnök, akit demokratikusan választottak meg és a hivatali idejét kitöltve adhatta át hatalmát a következő választásokon megválasztott elnöknek. A baloldal által régóta ígért és követelt agrárreform volt az első program, amibe belevágtak. A program kétségkívül egyszerre volt óvatos és ambiciózus. A minta a második világháború utáni olasz Mezzogiorno program volt. A földosztás során a működő gazdaságokat, így a nagybirtokokat sem érintették. A kiosztott földek a megműveltelen területek, a növénytermesztésre is alkalmas legelők voltak. A bérelt földeken gazdálkodók számára lehetővé tették az általuk művelt terület kedvezményes áron történő megvásárlását. A földosztás során a kedvezményezettek, campesinos, a piaci ár 10-30%-ért kaphatták meg a

földet. A mezőgazdaság fejlesztésének további célja volt a gazdaságok termelésének növelése. Államilag garantált kedvezményes kamatozású hitelekkel segítették a gépek és a haszonállatok vásárlását. Állami beruházások keretében a vidéken is elérhető közjavakba, közszolgáltatásokba is – vidéki úthálózat, villamosítás, falusi oktatás – rengeteget ruháztak be³.

De általános cél volt az oktatás és a szociális jólét javítása a városokban is. A városi nyomor negyedekben élők, barrios, számára olcsón, de sok esetben ingyenesen bérelhető panellakásokat építettek. 1958-ban az oktatás mind minőségét, mind az elérhetőségét tekintve javult. Az alapfokú oktatás kötelezővé vált. Alternatív módszereket dolgoztak ki a nehezen elérhető vagy hátrányos helyzetű csoportok számára, a vidéki gazdálkodói közösségek gyerekeinek nevelésére. Jelentősen fejlesztették a felsőoktatást és bővítették az egyetemeket. Az 1958 és 1984 közötti egyetemek száma megháromszorozódott. A felsőoktatási képzési helyek száma tízszeresére, több, mint 70-re nőtt. De az oktatás elsősorban azoknak szólt, akik szakmát tanultak, tudományos pályát készültek. 1958 óta jelentősen növelték a természettudományok súlyát az iskolai képzésben⁴.

A gazdaságpolitikában a cél, ekkor az volt, hogy az ország képes legyen függetlenedni a kőolajtól. A kőolajbányászatban deklarálták, hogy külföldi vállalatok számára nem adnak ki több koncessziót. Ezzel egy időben létrehozták az állami tulajdonú kőolajipari vállalatot a PDVSA-t. Betancourt programját és őt magát is sokan szokták populistának nevezni. Személyes véleményem szerint azonban a gazdaság és társadalompolitikában Venezuela kormánya nem tett mást, mint a történelmi elmaradottság felszámolását kezdte meg az. Az alkalmazott eszközök pedig nagyon hasonlítottak az Olaszország által 1946-ban meghirdetett, a déli tartományok fejlesztését szolgáló programhoz. Az ország elnöke Romulo Betancourt egyszerre tudott jóban lenni Fidel Castro kubai forradalmár-pártvezető-államfővel és John F. Kennedy amerikai elnökkel. A jó kapcsolatok feltétele volt, hogy Venezuelában nem sérültek az Egyesült Államok gazdasági, politikai érdekei és folyamatos volt a kőolaj szállítása a két ország között. Betancourt elnöknek is érdekében állt az Egyesült Államokba irányuló kőolajexport folyamatosságának a biztosítása, hiszen a jóléti programjait csak a kőolajexport bevételeiből tudta finanszírozni.

1960-ban megalakult a CVP, az állami kőolajvállalat, ami később a PDVSA lett. Ugyanebben az évben megalakult az OPEC is, ami a kőolajexportáló országok szövetsége révén új külpolitikai orientációt is biztosított Venezuela számára. **1963**-ban bekövetkezett a Gallegos elnök óta az első erőszakmentes elnöki utódlás. Az ország új elnöke a Betancourtot az elnökválasztáson legyőző, az FLN színeiben induló Raúl Leoni lett. Az új elnök feladata lett a demokratikus berendezkedés intézményesítése, mert addig a köztársasági elnök személyén és habitusán múltott, hogy mennyire él (vissza) a hatalmával. Folytatódott az előző elnök által megkezdett gazdaságpolitika a lakásépítésekkel, az infrastruktúra és az oktatás fejlesztésével, a társadalombiztosítás kiterjesztésével⁵. A nem megfelelő szakképesítésű tanárok továbbképzését is elindították. A pénzpiacon új szereplőként jelent meg a Munkások Bankja, (Banco de los Trabajadores). A Kubával fennálló diplomáciai kapcsolatokat viszont megszakították⁶.

---

³ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

⁴ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

⁵ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

⁶ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

Az olajiparban talán csak technikai változtatások voltak. Fontos volt az adóbeszedés hatékonyságának növelése, ezért a számviteli és eredménykimutatási szabályokat szigorították. A korábbi koncessziós szerződések helyett szolgáltatási szerződéseket kötöttek. Részlegesen ismét megnyitották a kőolajszeztort a külföldi vállalatok előtt. 1968-ban az elnök választáson Rafael Caldera győzött, aki Betancourt régi harcostársa volt, már 1945 és 1947 között igazságügy miniszter volt. Folytatta elődje politikáját. Például 1969-ben a kormány ösztöndíjprogramokkal megkönnyítette a különböző családi, vagyoni, jövedelmi háttérrel rendelkező hallgatók belépését mind a közép, mind a felsőoktatásba.

Az előző elnök által elfogadott és hatályba léptetett szénhidrogén törvényt jelentősen módosították. Állami tulajdonba vették az olajipar számos vállalkozását. A költségvetés bevételeinek stabilizálása érdekében fix átvételi olajárat alkalmaztak a kitermelők és az állam között. A törvény módosítása értelmében a koncesszióval rendelkező társaságok a szerződésük lejártá kötelesek visszaadni az államnak a koncesszió révén megszerzett jogait és vagyontárgyaikat. Az eredmény katasztrófális lett, mert a külföldi vállalatok abbahagyták a venezuelai beruházásaikat. Így nem csak a beruházások estek vissza, hanem a kőolaj kitermelése is. Teljesen elképesztő módon a törvény hatására az ország kőolajkitermelése 15 éven keresztül folyamatosan csökkent, miközben 2 kőolajárrobbanás is volt. Gyakorlatilag a törvény rosszkor és rossz helyen született. Az 1973 – 1974-ben részben az arab-izraeli háború a kőolaj árának első robbanásához vezetett. A törvény alkalmazása miatt nem tudta az ország kihasználni az árrobbanások miatt potenciálisan keletkező extra olajbevételeket. Nem tudta kihasználni azokat a lehetőségeket sem, amik például 1973-ban a Közel-Keletről érkező kőolajszállítmányok késedelmes érkezéséből vagy 1979 után Irak és Irán kőolajtermelésének kieséséből származtak. Venezuela nem, hogy nem tudta növelni a termelési kvótáját a legkülönbözőbb válságok közepette sem, de még magát kvótát sem tudta kihasználni. Pedig a Perzsa-öböl viszályaitól, háborúitól messze fekvő olajexportőr országgként a legnagyobb nyertese lehetett volna az olajpiac drámai változásainak. A kőolajtermelés csökkenése ellenére növekedett a kőolajexportból származó bevétele Venezuelának.

1975-ben a teljes olajipar mellett a vasércbányászatot és az acélipart államosították. Az olajszeztortban működő 16 külföldi tulajdonú vállalat – Shell, Exxon, Gulf, BP – mellet az acéliparban érdekelt két óriással - U.S. Steel Corporation és Bethlehem Steel - mint korábbi tulajdonosokkal megegyeztek a nem teljes körű pénzügyi kártérítéseikről. Venezuela alkupozícióját javította, hogy az olajárrobbanásnak köszönhetően valutájának értéke a csúcson volt az amerikai dollárral szemben. A kártérítések összegéről dollárban állapodtak meg és 1,16 milliárd USD kompenzációt fizettek ki. Az ezt megelőző évben a Venezuela kormányának költségvetése az 1973-as 3,82 milliárd USD-ről 1974-re 9,95 milliárd USD-re nőtt. Úgy tűnt, hogy bármit megtehetnek. De az újonnan államosított szektorok égetői hazai szakember hiányának enyhítésére tanácsadóként, szakértőként az államosított vállalatok külföldi szakembereit kellett alkalmazni⁷.

De árszabályozást vezettek be az élelmiszerekre, az energiahordozókra. Tovább folytatódott az 1960-ban elkezdődött agrárreform. Fejlesztették az öntözőrendszereket, a mezőgazdaság géppálmányát. Kedvezményes hiteleket biztosítottak a gazdák számára, bértámogatást fizettek az alacsony jövedelmű dolgozók számára. 1973 és 1978 között duplájára nőtt az állami alkalmazottak száma. Az ország már ekkor letért a fenntartható fejlődési pályáról. A hirtelen jött extra olajjévedelmeket gyorsan elosztották nem kis mértékben a valóban indokolt jóléti kiadásokra, miközben a jólét alapjául szolgáló kőolajiparban égető volt a szakember hiány és

---

⁷ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

csökkentek a beruházások a külföldi vállalatok államosítása miatt. A program pozitív hozadéka viszont az oktatás és a szakképzés nagyléptékű fejlesztése volt. A cél az volt, hogy minden munkakörbe a megfelelő végzettségű venezuelai munkavállaló kerülhessen. A diákok számára meghirdetett kormányzati ösztöndíjprogram 68%-át a vidéki térségekből származó diákok kapták.

1979-ben Luis Herrera lett Venezuela új elnöke. Jelentősen változtatott elődje politikáján. Megszüntette az élelmiszerek, a belföldi felhasználású üzemanyagok és a lakberek ár kontrollját. Úgy tűnt, hogy a piaci verseny erősítése érdekében visszafordítja a populista intézkedéseket. De 1979-ben bekövetkezett második olajárrobbanás következtében ismét megugrottak Venezuela kormányzati bevételei. Herrera sem tudott ellenállni a populizmus csábításának. Bevezette, majd megnövelte az öregségi nyugdíjak rendszerét, a minimálbért, az állami alkalmazottak munkabérét. A középiskolai tanulmányok 1980-ban lettek kötelezőek⁸. Nagyon erősen megnyilvánult bennük a társadalmi megosztottság. A magániskolák finanszírozása jobb, mint az állami iskoláké. A magániskolák voltak a rangosabbak a hagyományos tanterv és a történelmi múltjuk miatt. Egy részük még a gyarmati múlt idején lett alapítva. Az ország gyors népesség növekedése miatt szükség volt a tanárok és az orvosok nagy számban történő képzésére. Elkerülhetetlenné vált az oktatás eredményességének a növelése. Az oktatásfejlesztési programok eredményeként az írástudási arány Venezuelában az egyik legmagasabb Latin-Amerikában (közel 90%) a tizenöt évesnél idősebbek között. A jelenlegi tankötelezettség kilenc osztály elvégzése. Hat év az alapfokú és három év középiskolai oktatás.

Az oktatás fejlesztése mellett az ország komoly fegyvervásárlásokba kezdett. De ez akkor már a két olajárrobbanás extrabevételei mellett is már csak hitelből történt. Az ország gazdaságpolitikájának fenntarthatatlanságát jelezte, hogy 1981 és 1983 között a kőolajtermelés 30%-kal csökkent, a Bolívarnak az árfolyama 1981 és 1989- között 4,3 Bolívar/USD árfolyamról 42,3-re csökkent. Közben a viernes negro napján, 1983. február 18-án le kellett értékelni a Bolívert. Ez a belföldi jóléti intézkedések mellett is, az import fogyasztási cikkek magas aránya miatt csökkentette az életszínvonalat.

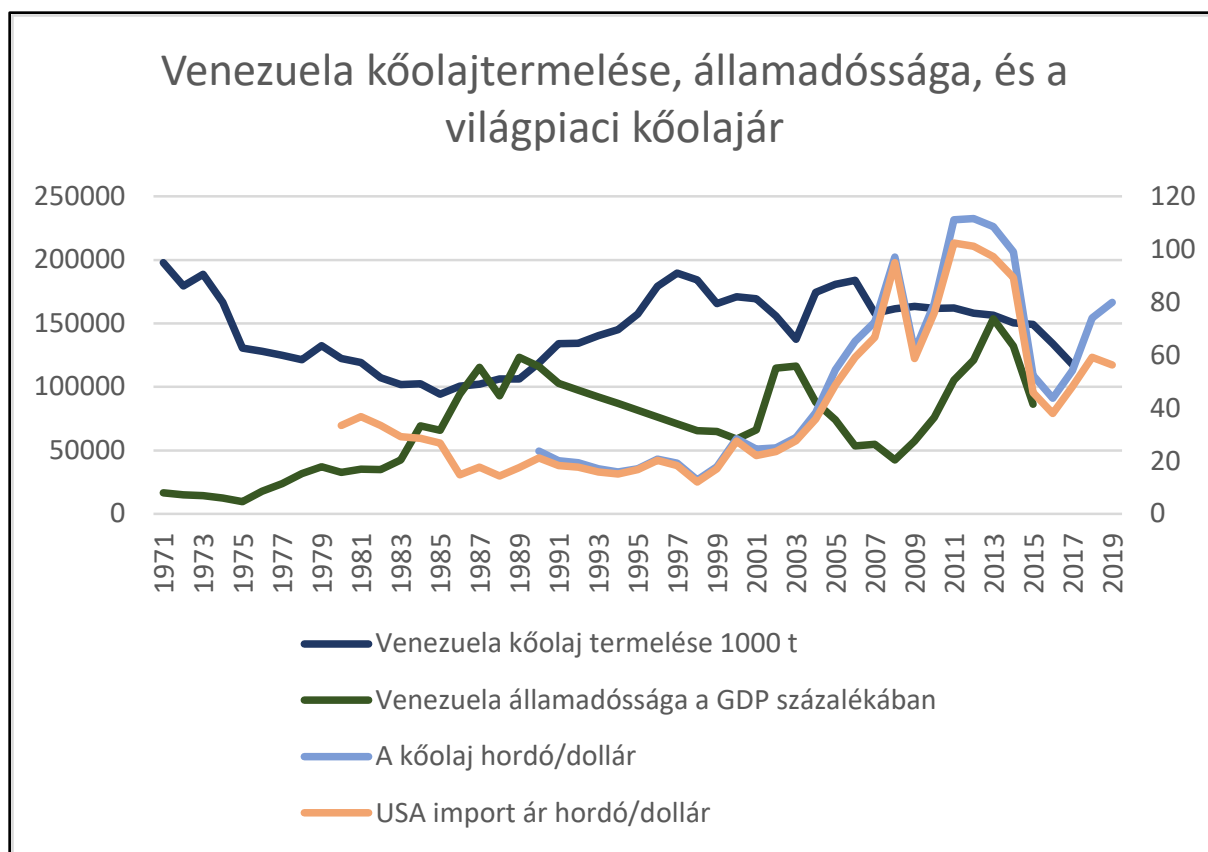
Az 1984-ben hatalomra került elnök Jaime Lusinchi már egy nagyon mély válságot örökölt meg elődjétől, amit csak súlyosbított, hogy 1981 és 1986 között felére esett vissza a kőolaj világpiacon ára. Gyakorlatilag újjá kellett szervezni a venezuelai gazdaságot. A korábbi jóléti intézkedések, ingyenes oktatás, egészségügyi ellátás, bérkiegészítések, nagyvonalú nyugdíjak fenntarthatatlanná váltak. Szociális paktumot kellett kötni, hogy a szükségessé vált megszorítások kivitelezhetők legyenek⁹. Szükséges lett a gazdaság diverzifikálása, hogy a nagyon egyoldalú olajfüggőséget csökkentsék. A vasérc és bauxit bányászatát, a vas, acél, alumínium kohászatot fejlesztették. A légi közlekedés és a tengerhajózás fejlesztésével a turizmust akarták növelni. De a Bolívar újabb, immáron 50%-os leértékelését 1986-ban így sem sikerült elkerülni. A csökkenő kőolajárak mellett mind a közösségi, mind a lakossági fogyasztás fenntarthatatlannak bizonyult és az ország gyors eladósodásnak indult. Az ország államadósága GDP arányosan 10-szeresére növekedett az első olajárrobbanást követő másfél évtizedben¹⁰.

---

⁸ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

⁹ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

¹⁰ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

1. ábra. Venezuela kőolajtermelése, államadósága, és a világpiacon kőolajár

Forrás: saját szerkesztés www.imf.org, www.iea.org alapján

1989-ben baloldali Carlos Andrés Pérez korábbi elnököt (1974-1979) választották ismét köztársasági elnökké. Megválasztása azért érthető, mert a választóknak már elég volt a nyolcvanas évek megszorító intézkedéseiből és benne a jóléti intézkedések atyját látták. Másrészt érthetetlen volt, hogy az ország előtt álló szükségessé vált reformokat, a piaci erők megerősítését, a megszorításokat az ezek szükségességét tagadó Perezre bízták az ország vezetését. De egyfajta tanácstalanság is úrrá lett a társadalom és a politikai elit egészén. A demokratikus rendszer kimerítette a tartalékait, a társadalmi jólét stabil alapjait még az olajárrobbanások extra bevételeivel sem sikerült megteremteni. A politikai élet különböző meghatározó szereplői, a baloldali COPEI, a jobboldali AD, mint váltópártok, a munkások, a parasztok, a munkaadók szervezetei, mint ha elveszítették volna víziójukat, a jövőre vonatkozó terveiket. Miközben a politikusaik, helyi és parlamenti képviselőik elhasználták.

Perez elnök látva a világgazdaság változásait, a globalizáció és a liberalizáció általános trendjeit, piaci reformokat vezetett be a 8. Nemzeti Terv (1990-1994) keretében. A cél magánszektor gazdasági aktivitásának növelése, a beruházások megtérülési rátájának növelése volt. Felszabadították az élelmiszerek, az üzemanyag, a tömegközlekedési jegyek árait. Megszüntették az addigi állami támogatásokat. Az árszabályozás megszüntetése nem várt 150%-os inflációt eredményezett. A gazdasági intézkedések és azok hatásai pont ellentétesek voltak azzal, mint amiért szavazók többsége Carlos Perezet megválasztotta elnökké. Az intézkedések bejelentését követően 1989 februárjában óriási tüntetések törtek ki országszerte, amelyekben a katonai és rendészeti erők beavatkozása miatt közel 300 ember vesztette életét.

A későbbi tüntetések, Caracazo még kb. 2000 ember életét követelték¹¹. Venezuela megbénult. De az országnak szembesülnie kellett azzal, hogy a magas árak melletti kőolajexportból származó közel 1000 milliárd dolláros extra exportbevétel nagy részét felélték a jóléti intézkedések, a pazarló állami kiadások és az egyre kiterjedtebb korrupció révén. Szembesülni kellett azzal, hogy a jóléttel kapcsolatos várakozások illúziórikusak voltak. Lehet azt mondani, hogy egy buborék gazdaságra épült Venezuela jóléte.

A Kuvait Irak által történő elfoglalása miatt kitört harmadik olajárrobbanás 1990 augusztusában enyhítette Venezuela válságát. Az 1991 első felévéig ismét magasba szökő olajár lehetővé tette az állami költségvetés részleges stabilizálását, de ez csak a reformok folytatásához volt elegendő. 1992-ben januárjában az egyetemisták követelték az elnök lemondását. Február 4-én már puccskísérlet is történt az anarchia megfékezésének ürügyén. A hatalomátvételi kísérletek a reform befagyasztásához vezettek. De ekkor bukkant fel a puccs vezetőjeként Hugo Chavez alezredes, akit a puccs bukása után 2 év börtönre ítélték. Az 1992. novemberében 27-i második puccsban a hadsereg már a teljes tengerészeti és légi erőt bevetette. A kétpárti (AD, COPEI) demokrácia megszűnt. Az elszabadult események hatására a parlament 1993. májusában Perez elnök ellen korrupció vádja miatt impeachment eljárást indított, majd augusztusban visszahelyezték a hivatalába. Az év végén tartott elnökválasztásokat viszont a korábbi elnök Rafael Caldera nyerte. Caldera legfontosabb célja a politikai élet normalizálása volt. 17 korábbi kis pártból hozta létre a maga tömegpártját az új Konvergencia Pártot. Calderának a politikai válság mellett szembe kellett néznie a magas inflációval, a gazdaság visszaesésével és több nagy kereskedelmi bank csődjével is. Ő volt az, aki 2 év börtön után amnesztiával szabadon engedte Hugó Chávezt. 1994-ben. Majd Venezuela 1998-ban választotta Hugo Chavez ezredest az ország elnökévé.

4. A CHAVISMO

1999-ben januárjában lépett hivatalába Hugo Chavez, mint az ország elnöke. Széleskörű támogatottságot élvezett, a szavazatok 56%-val nyerte meg az elnökválasztást. Forradalmian új programot hirdetett. Ígéretet tett arra, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségeket felszámolja. A nyolcvanas, kilencvenes évek állandósult gazdasági válságai lényegében felszámolták a hetvenes évek szociális vívmányait. Az ország visszatért az amerikai típusú szélsőségesen liberális berendezkedésű társadalmak egyenlőtlenségi arányaihoz. A szegénység ismét egyre szélesebb körű lett. A jövedelmi szegénységen túlmenően a lakosság nagy részének nem volt egészség és nyugdíj biztosítása és elérhetetlenné váltak más közszolgáltatások, tömegközlekedés, olcsó állami bérlakások és az ingyenes szakképzés, közép- és felsőfokú oktatás. A társadalmi mobilitás és az egyéni felemelkedés útjai lezárultak¹².

Hugo Chavez épp a társadalmi mobilitás esélyének újbóli megteremtésének ígéretével nyerte meg a választásokat. Számára nem volt szükség a régi rend politikai pártjaira, a katolikus egyházra, a szakszervezetekre és más érdekképviseleti szervezetekre, a középosztályra. Azok politikája számára az ideológiája számára irreleváns volt. Venezuela korábbi elnökei is követtek spanyol, olasz, portugál, német, szovjet modernizációs mintákat, néha szóba álltak Fidel Castro Kubájával és néha nem, de nem adták fel kapitalizmus és a piacgazdaság intézményeit, társadalmi modelljét. De Chavez egy új fejlődési modellt ígért híveinek, a dél-amerikai

---

¹¹ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

¹² Javier Corrales, Michael Penfold: *DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela*. The Brookings Institution, Washington, 2011.

szocializmus eszméjét, amihez ideológiai támpontokat és szövetségeseket Kubában és Kínában talált¹³. De a Chavismo szellemi alapjaihoz fura módon a Szovjetunió örökségét egyre nyíltabban felvállaló Putyin Oroszországa és a hasonló modernizációs kísérletekkel próbálkozó, de iszlám vallású Irán is hozzájárult.

A venezuelaiak hittek Chávez ígéreteiben és karizmatikus személyiségében. Sok követője feltétel nélkül támogatta. Tulajdonképpen jól jött neki a sikertelen katonai puccsa és az azért letöltött kétéves börtönbüntetése is. Elhitték neki, hogy ő valóban meg akarja dönteni az ország válságáért felelős régi politikai rendszert és annak haszonélvező elitjét. Hugo Chavez programjának fedezetét az adta volna, hogy Venezuela hatalmas mennyiségű kőolaj tartalékkal rendelkezik, ami a világ bizonyított készleteinek 20%-a. Ez elég fedezetet, forrást kellett volna, hogy jelentsen az ország modernizációjához.

De ki is volt valójában Hugo Rafael Chavez Frías, a „trópusok sárkánya”? 1953-ban született¹⁴. 1975-ben Venezuela Katonai Akadémiáján végez. Ez Dél-Amerikában egy kivételezett státuszba való bekerülést jelentett. Az oktatás, a felsőfokú oktatás a kontinensen hagyományosan a katonai akadémiákon a legerősebb. A katonai ismeretek mellett széleskörű természettudományi és műszaki képzést biztosítanak a hallgatóknak¹⁵. A katonatisztek a társadalmon kívüliek vagy pontosabban azok felett állók nagyon jól megfizetett kasztjába kerülnek a családtagjaikkal együtt. Hugó Chavez is ilyen katonai és élet pálya elé nézett. Azonban 1982-ben a Bolívari Forradalmi Mozgalom tagja majd később vezetője lett. 1989 és 1990 között politológiát is tanult. Lényegében ekkor fogalmazódott meg benne a venezuelai bolívari forradalom eszméje. 1992-ben 17 venezuelai szövetségi állam katonai alakulatait maga mögé állítva katonai puccsot vezetett Carlos Perez elnök ellen. A sikertelen puccs után börtönbüntetésre ítélték, majd két évvel később elnöki kegyelmet kapott¹⁶. Majd 1998-ban békés társadalmi forradalmat ígérve Chávez földcsuszamlásszerű módon megnyerte az elnökválasztást.

Az 1999-ben hivatalba lépett Hugo Chávez elnök az újonnan megválasztott parlamentet Alkotmányozó Gyűléssé nevezi ki és még abban az évben új alkotmányt fogadtatott el. Az új alkotmány szigorúan korlátozza a végrehajtó hatalom ellenőrzését szolgáló hatalmi egyensúlyokat és fékeket. Az alkotmány alapvető szerkezetátalakítást eredményezett Venezuela közjogi berendezkedésében. A korábban kétkamarás Parlament helyett Országos Alkotmányozó Gyűlés lett a törvényhozás. Az alkotmány formálisan garantálja a politikai pártok létrehozásának és működésének a szabadságát. Az egykamarás nemzetgyűlés tagjait egyéni választókerületekben választják. A kreol lakosság számára három képviselői helyet garantál az alkotmány. Az Alkotmány létrehozta a Köztársaság Erkölcsi Tanácsát. Ennek feladata „megfigyelni, megakadályozni, kivizsgálni és büntetni a közszolgálat etikai és erkölcs elleni cselekményeit, és felügyelni a közpénzek felhasználásának törvényességét”¹⁷.

---

¹³ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020,

¹⁴ Javier Corrales, Michael Penfold: *DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela*. The Brookings Institution, Washington, 2011.

¹⁵ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

¹⁶ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

¹⁷ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020,

Az új Alkotmány egyértelműen prezidenciális rendszert vezetett be, ahol az elnök hatáskörei a francia kollégájához hasonlóak. Az elnöknek jogában áll a parlament által megválasztott kormányfőt és a kormányát egyeztetés nélkül meneszteni. Az elnök nevez ki egy ombudsmant, egy főügyészt és a számvevőszék vezetőjét. Chavez elnöksége idején az állami vezetőbeosztások, az állami PDVSA vezetése az elnök régi barátaival, ismerőseivel lett teli. Nem a hozzáértés, hanem a lojalitás számított. Részben ebből adódott az is, hogy a korrupció is mindig megmaradt Chavez elnöksége idején. Az Alkotmány ugyanakkor biztosítja a szociális jogokat, függetlenül a kormányzat bevételeitől¹⁸.

Hugo Chavez adminisztráció létrehozta a Nemzeti Oktatási Projektet (PEN),¹⁹ aminek eredményeként javítani akarták az oktatási rendszer minőségét. Több évtized oktatásfejlesztési programjai után még mindig 10% -os az általános iskolai és 20% -os a középiskolai lemorzsolódás. Ez pedig azt jelentette, hogy a középiskolai tankötelezettség ellenére a 18 évesek közel 30%-a nem rendelkezett semmilyen szükséges végzettséggel és szakmával. Az írástudatlanság még mindig közel 7% volt a 15 évesnél idősebbek körében. A program kritikái szerint viszont Hugo Chavez oktatási reformjai nem a minőség fejlesztését, hanem az iskolások ideológiai átnevelését szolgálták²⁰.

Chavez elnöksége idején fenntartották a Bolívar rögzített dollár árfolyamát és az USA-ba irányuló kőolajexportot. Az ideológiai ellentét ellenére Venezuela számára fontos maradt az amerikai piac és az onnan származó bevételek. A kőolajexportban ugyanis bármekkora felfutás is lenne Venezuela jelenleg az Atlanti-óceán medencéjének országaira, mint felvevő piacokra van utalva. A jelenlegi legnagyobb olaszállító tankerek ugyanis nem képesek áthaladni a Panama-csatornán. Kína, mint a leggyorsabban növekvő nagy felevő piac a venezuelai olajexport számára a Panama-csatorna bővítése vagy egy Kolumbián átvezető kőolajvezeték hiányában csak a Jó-Reménység foka vagy a Horn-fok megkerülésével érhető el. Bár az újkeletű kínai-venezuelai barátság nagyon fontos volt Hugo Chavez számára, pont ebben a kérdésben elnöksége idején nem sikerült előre lépni. Chavez elnöksége idején jelentősen kiterjesztették az ország katonai szerepvállalását. Csak most a korábban kizárólag amerikai és nyugat-európai gyártmányú fegyverekkel rendelkező ország orosz és kínai fegyverek vásárlásába kezdett. Pár év alatt az orosz fegyverek legnagyobb vásárlójává lépett elő.

Chavez elnök külpolitikájának másik fontos iránya volt az erősebb OPEC létrehozása. Érzékelve, hogy az árkartell tagok széthúzása, ellentétes érdekei miatt nem képes az olajárak hatékony szabályozására kísérletet tett a kapcsolatok javítására, Iránnal, Líbiával, Irakkal. Mindhárom ország valamikor valamilyen szinten kísérletezett az iszlám vagy arab szocializmus eszméivel gyakorlati megvalósításával Husszein, Khadafi és Khomeini idején. Így velük könnyebben szót értett, mint más arab országokkal²¹. Az OPEC akcióegységét nem sikerült helyreállítania, de Szaúd-Arábiával és az őt szorosán követő Kuvaittal és Egyesült Arab Emírátsukkal szemben sikerült egy ütőképes blokkot kialakítania a szervezeten belül. Ez a szervezet külső érdekérvényesítését jelentősen rontotta, de a kőolajárak 2000. után nagyjából 2013-ig folyamatosan nőttek Kína globálisan növekvő keresletének köszönhetően. 2008-at kivéve.

---

¹⁸ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

¹⁹ Javier Corrales, Michael Penfold: DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela. The Brookings Institution, Washington, 2011.

²⁰ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

²¹ Javier Corrales, Michael Penfold: DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela. The Brookings Institution, Washington, 2011.

Az Iránnal és Líbiával való kapcsolatok javulásának két következménye is volt. Egyrészt ez egyértelmű távolodást jelentett az Egyesült Államok politikájától, másrészt a növekvő olajárak révén váltak finanszírozhatóvá Chavez programjai. Az ország kőolajtermelése az 1970-től 1983-ig tartó folyamatos visszaesés után 1997-re ismét csúcsra ért. Chavez alapvető érdeke volt, hogy ott is maradjon. Ez néhány visszaeséssel tarkítva ugyan, de 2007-ig meg is valósult. 2007-után az olajpári beruházások elmaradása, tartósan alacsony szintje miatt megint elindult egy tartós csökkenés. De a termelés szinten tartásának érdeke miatt politikai okok miatt neveztek ki vezetőket a PDVSA posztjaira. Javítani kellett az olajtermelés és az olajárak ellenőrzésének képességét. De Chavez itt elkövette ugyanazt a hibát, amit a 70-es évek elnökei és politikai elitje!²² A magas kőolajárak mellett elsikkadtak a termelés csökkenése és az ezt okozó alacsony beruházási ráta mellett. Az ország megint elindult arrafelé, hogy a termelő berendezések elavulása miatti termelés-csökkenés és a világpiaci árak csökkenése együttesen sújtsa majd Venezuelát²³.

De a hatalmának kezdeti időszakában rendkívül népszerű Chavez sem tudta felszámolni a szegénységet, az erőszakos utcai bűnözést és a rendkívül kiterjedt korrupciót. Chavez kapcsolata Fidel Castróval, Kuba elnökével kimondottan baráti volt. Újra nyitotta a diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat Kubával. Chavez Castrót látta barátjaként, mentoraként és személyes tanácsadóként. Hasonlóság volt bennük, hogy mind a ketten latin-amerikai szocializmust akartak megvalósítani. Erre az ország kőolaj vagyoni birtokában Chaveznek nagyobb esélye lett volna, mint az ezzel nem rendelkező Kubának. Szélsőséges példa, de igaz Venezuela kőolaj exportált Kubába, hogy saját egészségügyi rendszerének hiányosságait kubai orvosok szolgáltatásaival egészítse ki²⁴. 1961-es forradalmi győzelemtől kezdődően a karibi szigetország számára arannyal és kőolajvagyonnal felérő volt az a támogatás, amit a Szovjetuniótól kapott csak azért, mert hatalmas potenciális katonai támaszpont volt az USA szomszédságában. Ez utóbbi szerepre az ezredfordulót követően Oroszország Venezuelát találta meg.

Miért tehette ezt Chavez? A magas olajárak finanszírozták a rendszerét és nacionalizmust használta fel a kedvezőtlen folyamatok leplezésére. De Simon Bolívar örökösének vallva magát nagyon hitt a latin-amerikai integrációban. Halála előtt, Chavez volt olyan erős, hogy stratégiai szempontból fontos kormányzati szinteken és az állami tulajdonú olajtársaság vezetésében, a hadsereg parancsnokságában a saját támogatóit helyezte el. Így gondolta megvédeni a bolívari forradalmat. Mielőtt 2013-ban meghalt rákban, előtte még alelnökét, Nicolas Madurót nevezte ki utódának. Ő lett a Venezuelai Egyesült Szocialista Párt (PSUV) vezetője. Madurót Chavez karizmatikus egyénisége miatt választották meg köztársasági elnöknek szűk többséggel 2013-ban²⁵.

Maduro elnök megígérte, hogy folytatja elődje politikai örökségét. Megalapozottaknak gondolta a népszerű társadalmi jóléti programokat. Nem sokkal Maduro hatalomra kerülése után 2014-ben a kőolaj világpiaci ára ismét csökkenni kezdett. Ekkor Venezuela exportjövedelmének 98% -a kőolajból származott. Az exportbevételek és az állami költségvetés bevételeinek csökkenése miatt az ország gazdasági helyzete nagyon gyorsan romlott. A

---

²² Javier Corrales, Michael Penfold: DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela. The Brookings Institution, Washington, 2011.

²³ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020,

²⁴ Javier Corrales, Michael Penfold: DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela. The Brookings Institution, Washington, 2011.

²⁵ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

válságot súlyosbítja, hogy a jól képzett, vízióval rendelkező, karizmatikus Chavez utóda egy érettségivel nem rendelkező egykori buszsofőr, mozgalmi aktivista Nicolas Maduro lett. A hatalmas egyensúlyoktól megszabadított prezidenciális rendszerben neki, mint a köztársaság elnökének kellene megtalálnia a válságból kivezető utat egy frusztrált, a jövőjét felélt társadalom számára egy nagyon súlyos szerkezeti és konjunkturális válság közepette²⁶.

A történelmi válságokhoz képest most Venezuela válsága súlyosabb, mint az Egyesült Államoké a nagy gazdasági válság idején. Az ország helyzete, kilátásai lassan kezdenek hasonlítani az első világháború utáni Németorszáéhoz. Itt nem egy világháború pusztításaival kell szembe nézni, hanem egy ország elmúlt 50-60 évének, lehet, hogy jó szándékú, de összességében véve mindenképpen elhibázott gazdaságpolitikájának következményeivel.

5. Venezuela a válságban

Hiperinfláció akkor fordul elő, amikor a havi inflációs ráta meghaladja az 50%-os értéket. A hiperinfláció akkor ér véget, amikor a havi inflációs ráta a 50%. Miért fontos most ez? Jelenleg, 2020-ban Venezuelában a legmagasabb a pénzromlás üteme. Hiperinfláció van az országban. A fogyasztói árak havonta több mint 50% -kal emelkedtek 2017. november óta. 2019. január óta a havi inflációs ráta 65%-ra ugrott.

5.1. Mi elindította el ezt a hiperinflációt?

A kőolajárak világpiaci árában 2014-ben bekövetkezett a trendforduló. A globális olajárak csökkenése hordónkénti 111 dollárról 2014-ben 27 dollárra 2016-ban, amik érdemben azóta sem emelkedtek. A napi kőolaj kitermelés a az 1997-es 3,2 millió hordóról 2020-ban már csak 0,7 millió hordóra esett vissza az olajipari beruházások elmaradása miatt. Ezek miatt már 2015-ben is 25%-kal maradtak el az állam adóbevételei az előző év azonos időszakához képest. Ez a csökkenés a kőolajból származó bevételek nélkül értendő. A kőolajból származó költségvetési bevételek csökkenése 2014-óta átlagosan évi 10%! Ez összességében a költségvetési bevételek átlagosan évi 12%-os csökkenését eredményezte az elmúlt 6 évben. Összességében az ország kormányának költségvetési bevételeinek több, mint a fele eltűnt ilyen módon az elmúlt 6 évben. Ez a folyamat már 2016-ban a fedezetlen pénz nyomtatására, az inflációs adó, seigniorage kényszerítette a venezuelai kormányt. A beinduló pénznyomtatás a pénz gyorsuló értékvesztéséhez vezetett²⁷.

2018-ban Nicolas Maduro kormánya ismét bevezette a hatósági árakat és azok szigorú ellenőrzését. Az árkontroll ugyanakkor demonetizálódó gazdaságot eredményezett. A rögzített árak miatt a termelők már nem viszik a ki a termékeiket a hivatalos piacra. Elfogyott a lakosság készpénze és kimerültek az ország deviza tartalékai. Az élelmiszerárak szárnyalnak és kimerültek, forrásaikat felélt, eszközeiket elhasználták a kórházak és más közintézmények. Már 6 éve tart a recesszió, ami alatt gazdaság legalább 10% -kal csökkent évente. 2011-ben még 350 milliárd USD volt Venezuela GDP-je, ez összehasonlító áron már csak 95 milliárd USD volt 2019-ben. A csökkenő termelés következtében csökkent az adók beszedése és ez inflációs adóhoz, majd hiperinflációhoz vezetett. Az ország inflációs rátája jelenleg a világon a legmagasabb, de a venezuelai központi bank nem tesz közzé 2015 óta sem inflációs adatokat,

---

²⁶ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020

²⁷ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020

sem más makrogazdasági adatokat. 2019-ben viszont a venezuelai kormány költségvetése gyakorlatilag megszűnt. Az adóbevételek az előző év azonos időszakához képest 95%-kal estek. Ez rosszabb arány, mint Magyarországon 1945. áprilisa és 1946. júliusa között a magyar hiperinfláció idején. A kormány fizetéseképtelen és hatalmas a költségvetés hiánya, amit csak külföldi finanszírozási forrásokból képes fedezni. 8 milliárd dollárnyi lejárt tartozása van.

5.2. Hogyan kezelték Venezuelában a helyzetet, a hiperinflációt?

A Maduro elnök vezette venezuelai jegybank öt nullát vágott le a bankjegyekről. Az így létrehozott az új valutát „szuverén Bolívarnak” nevezte. Ezt a pénznemet most Venezuela Petrója, egy virtuális pénznem fedezné. A Petró fedezetét, viszont az ország kőolaj tartalékai adják. A Petró, mint virtuális pénzt a kormány 2017 februárjában hozta létre. A hiperinflációnak ez a kezelése azonban nem csak, hogy nagyon leegyszerűsítő, de még ráadásul hosszú távon hatástalan is. Egyrészt, önmagában a bankjegyen lévő számjegyek számának csökkentése csak a pénzláb, a mértékegység megváltoztatása, de mögötte semmilyen más gazdasági tartalom nincsen. Pszichológiai hatása lehet a vásárlókra, a fogyasztókra nézve, hogy a kisebb címletű bankjegyekkel máshogy bánnak, mint a gyorsan cserélődő hiperinflációs bankjegyekkel. De a venezuelai gazdaságot meghatározó tényezők, állami költségvetés bevételi és kiadásai oldala, a kőolaj ára és termelésének volumene alapvetően nem változott. A hiperinflációt előidéző tényezők maradtak.

A „Szuverén Bolívarnak” a Venezuela által kibocsátott kriptovalutához kötése már érdekesebb konstrukció. Az ország devizatartalékai ugyanis erősen megcsappantak. A jegybank mérlegében a külföldi deviza és a aranytartalékok helyett szinte „semmi” nincs. A föld alatt lévő kőolajvagyon, mint a jegybanki mérleg forrás oldalán található elem, finoman szólva erősen szokatlan. Nincs kitermelve, tehát tranzakciós (kitermelési + szállítási + értékesítési) költség nélkül nem váltható pénzre. Bár a kőolaj világpiaca likvid, ahol nagy az áruk és a pénz forgási sebessége, a még nem kitermelt kőolaj kitermelése, szállítása, eladása és a vételár beérkezése időigényes. Még két további bizonytalansági tényezővel kell számolni. Nem lehet tudni pontosan, hogy mennyi a valóban könnyen és gazdaságosan kitermelhető kőolajvagyon nagysága. Venezuela alapvető érdeke ebben az, hogy a kőolajkészleteit minél nagyobbban tüntesse fel, hiszen ez a Petró fedezete. Különösen igaz ez akkor, ha a kőolaj világpiaci ára alacsony, hiszen az ár és a kitermelhető mennyiség szorzata adja a fedezet összegét. Itt érdemes egy pillanatra megállni. Venezuela kőolajvagyon a hirtelen 2008-ban és 2015-ben négyszeresére nőtt. Ennek a készletnek a gazdaságos kitermelhetőségét illetően szakértőknek vannak komoly kétségeik, hogy az nem csak elméletileg rendelkezésre álló hipotetikus vagyonnak számít-e? De mit ér az a pénz, amit csak a fedezetként szolgáló kőolajra vagy a hiperinfláció sújtotta Szuverén Bolívarra lehet átváltani?

Ha a Petró átválthatóságát tekintjük, akkor bizonytalan nagyságú a fedezet összege és a hozzáférés tranzakciós költsége. De, ha szó szerint vesszük a fedezetet, akkor a Petro elfogadója tulajdonképpen jogot kap arra, hogy Venezuela kőolajmezőiből az ellenértékként szolgáló kőolajat kitermelje. Itt már felmerülnek a koncessziós kutatási és kitermelési jogok is, azok költségei, beruházásai. Ráadásul a Venezuelában a kőolajipar egésze államosítva van. Tehát külföldi magánvállalat még akkor sem tudna a venezuelai kőolaj kitermelésével és eladásával az általa vásárolt Petró ellenértékéhez jutni, ha akarna. Külföldi csak a devizáért megvásárolt Petróért tud kőolajat vásárolni az állami tulajdonban lévő olajipari vállalatától, PDVSA-tól. Tehát, amikor megvásárolja a Petró, akkor már meghitelez, előlegezi a kitermelendő kőolaj vételárát, ha már a kitermelési jogát nem tudja érvényesíteni. A Petró az ország egy kitüntetett vagyonelemének megvásárlási jogát tekintve nagymértékben hasonlít az Nemzetközi

Valutaalap által használt speciális valutában, az SDR-ben megtestesített jogokhoz. Csak az SDR nem korlátozódik egyetlen vagyonelemre, hanem mindenre érvényes az IMF hitelét lehívó országban. De a Petró a fedezetében megjelenő értékbizonytalanság, a hozzáférés nehézségei és tranzakciós költségei miatt sokkal inkább egy pénzjellegű instrumentum (M3), mint monetáris bázis. Ilyen módon a Petró sokkal inkább hasonlít a magyar kárpótlási jegyre, mint egy értékálló valutára.

A Petró értékét 60 USD-ben állapították meg. 3600 Szuverén Bolívar lett egy Petró. Az országban a havi minimálbért 0,5 Petróban állapították meg. Ez 1800 Szuverén Bolívar vagy 30 USD. Ha nem számolunk a vásárlóerő paritás különbségeivel, akkor ez most kb. 9000 Ft-nak megfelelő összeg. Itt érdemes összevetni az évi 360 USD-nek megfelelő minimálbért és a kivándoroltak által hazautalt személyenként és évenkénti 140 USD összeget, hogy lássuk mennyit érnek ezek az otthon maradtok számára. De ez a havi 30 USD-nek megfelelő minimálbér is 60-szorosa lett a régi Bolívarban megadott 30 milliós minimálbérnek.

Ezek után nem csodálkozhatunk, hogy 2017-ben a lakosság 90% -a hivatalos szegénységi küszöb alatt élt. Az óriási társadalmi elégedetlenség és a kilátástalanság miatt, már majdnem 4 millió venezuelai hagyta el az országot 2016-óta²⁸. A külföldre menekültek közül legtöbben a jövedelmük egy részét hazautalják az otthon maradt rokonainak. Venezuelaiak milliói függenek ezektől az átutalásoktól, amelyek átlagosan havonta 80 dollárt tesznek ki családonként. A helyi valutáért a Bolívarért a hivatalos áron már évek óta nem lehet kapni semmit. A dollárban érkező átutalásokból még be lehet vásárolni. 2015-ben még csak 0,4 milliárd USD-t utaltak haza a külföldre menekült venezuelaiak. 2019-ben már 3,5 milliárd USD volt az átutalások összege. Ez az összeg a hiperinfláció sújtotta lakosságnak jelentős összeg a saját bérének vásárló értékéhez képest, de a 25 milliós lakosság egésze számára mégis alig 140 USD egy főre jutóan. Ráadásul ez az összeg alig 1,4%-a annak, amennyivel a venezuelai GDP csökkent 2011-óta²⁹.

A Maduro elnökkel szemben állók pártot alapítottak – Demokratikus Egység Kerekasztal (MUD) néven 2014-ben. 2015-ben a MUD vezette ellenzék nyerte a Nemzetgyűlési választásokat. A Hugo Chavez elnök által megerősített elnöki jogkörök – prezidenciális köztársaság – révén Maduro elnök meg tudta tartani a kormányzat feletti hatalmát. A minisztereket ugyanis az elnök nevezi ki és válthatja le. A politikai válság emiatt kezdődött 2016-ban, ugyanis Maduro elnök nem volt hajlandó kinevezni a parlamenti többség által támogatott kormányt. Parlamenti többséget maga mögött tudó kormány hiányában a törvények helyett a rendeleteken alapuló kormányzás vette kezdetét. Nicolas Maduro végül a Legfelsőbb Bíróság, az Országos Választási Tanács és a katonaság aktív közreműködése révén tudta megőrizni a hatalmát³⁰.

Maduro az alkotmány átírását szorgalmazta, ami kibővítette volna az elnyerhető elnöki mandátumok számát az eddig kettőről négyre. Tovább szűkítette volna az ellenzék lehetőségeit azzal, hogy az elnök számára lehetővé akarta tenni a parlament indoklás nélküli feloszlatását. Egy nagyon vitatott körülmények között lebonyolított elnökválasztás után 2017-ben ismét elnökké nyilvánította magát. Nem várta meg az összes szavazat megszámlálását, az Országos Választási Tanács eredményhirdető határozatát. Külföldi megfigyelőket illetve ellenzéki

---

²⁸ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020,

²⁹ Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.

³⁰ Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018

számláló biztosokat számos választóközvetbe nem engedtek be. Az amerikai és az európai államok többsége nem ismeri el az alkotmányozó gyűlés és az elnök választás eredményeit, hiszen csak kormánypártiak voltak a szavazat számlálók. Emiatt Maduro elnök 2017. évi újraválasztásának érvényességét sem ismerik el³¹. Válság folytatódik amiatt, hogy ki a Venezuela törvényes elnöke. 2019. január 10-óta az ország is és a világ is megosztott abban, hogy Nicolás Maduro vagy Juan Guaidó számít-e Venezuela törvényes elnökének. A Nemzetgyűlés 2019. január 5-én megválasztotta elnökévé 35 éves ipari mérnököt, Juan Guaidót. Január közepén Guaidó bejelentette, hogy hajlandó ideiglenes elnökként szolgálni az új elnök megválasztásáig. Őt 54 ország ismerte el Venezuela megbízott elnökeként. De nem ismerte el sem Oroszország, sem Kína.

6. Venezuela válsága és a világ

6.1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok érdekei Venezuelában meglehetősen sokrétűek voltak vagy még jelenleg is azok. Ideológiai megfontolások közé tartozik a független, a gazdasági életben liberális, a szabad kereskedelmi elveket követő, keresztény gyökerű Venezuela létének stabilitása épp úgy, mint a Monroe-elv érvényesítése. Az USA számára fontos érdek, hogy a határaihoz viszonylag közel található a világ ismertnek tartott kőolajvagyonának mintegy 20%-a. Az amerikai piac ellátásának biztonsága miatt fontos az ország geopolitikai helyzete, hiszen nem a Perzsa-öböl vízályokkal sújtott térségében található. Innen, akkor is lehet, olajat importálni, ha a Hormuzi-szorost valaki lezárja.

Az USA számára fontos, hogy Venezuela részese az Amerikai Államok Szervezetének. Ez formálisan az amerikai államok közötti demokratikus értékeket valló szervezet, aminek fontos szerepe van az USA külpolitikai, katonai, gazdasági és egyéb céljainak támogatásában. Ebből adódóan az USA érdeke az is, hogy Venezuela szövetsége, barátsága, kereskedelmi kapcsolatai Oroszországgal és Kínával ne lépjenek túl az egymással kereskedő WTO-tagállamok együttműködésének szintjét. Venezuela ne legyen USA ellenes stratégia szövetségese, katonai partnere és támaszpontja ennek a két országnak. Ha ez elsődleges amerikai érdek, akkor ezt 2000-óta egyre kevésbé sikerült elérni.

Az USA és Venezuela kapcsolatát a kőolajon alapuló kölcsönös függőség határozta meg. Évtizedeken keresztül az USA kőolajellátásának közel felét importból biztosították. Venezuela az USA olajimportjának 14% -át adta, miközben 30-30%-ot Szaúd-Arábia és Kanada. Másik oldalról pedig Venezuela olajexportjának 55-50% -a az Amerikai Egyesült Államokba ment. A venezuelai kőolaj specialitásai miatt ez technológiai függést is jelent, mert az USA déli államaiban épültek meg azok a finomítók, amik ezt feldolgozni képesek.

Tekintettel Venezuela együttműködésére az USA-val és vezető szerepével az OPEC-ben, a két ország kapcsolata létfontosságú érdek volt az USA számára. Washington számára is fontos volt, hogy legyen olyan ország az árkartellben, amelyik, ha közvetve is, de képes képviselni az amerikai érdekeket. DE!!! Az USA az olajpala kitermelésével és hasznosításával lényegében önellátó, sőt több, mint 70 év után olajexportőr lett. Így nem csak Szaúd-Arábia, de Venezuela olajexportja is nehéz helyzetbe került, mert a legfontosabb piacukat veszítették el. Venezuela olajexportjának drámai mértékű visszaesése mögött ez a tény is áll. Venezuela pozícióját

---

³¹ Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020

gyengíti, hogy az OPEC egyetlen ármeghatározó pozíciójában lévő országa Szaúd-Arábia évek óta tartó gigantikus méretű spekulációt folytat az amerikai olajpala termelők ellen. Alacsonyan tartja a világpiaci kőolajárakat, hogy kiszorítsa a piacról az olajpala termelőket, ami viszont eddig nem következett be. Venezuela közben pedig nagyon mély válságba süllyedt emiatt.

A parlamenti és elnök választások átláthatatlansága és vitatott eredményei miatt az Egyesült Államok a venezuelai elnök és kormánytisztviselők ellen szankciókat vezetett be, aminek része a beutazási tilalom és a személyes számlák befagyasztása. Az Egyesült Államok kormánya még azután is igyekszik politikai nyomást gyakorolni, hogy Maduro elnök megszakította a diplomáciai kapcsolatokat az USA-val. Az önmagát Venezuela megválasztott elnökének tekintő Juan Guaidó és pártja a MUD számára 20 millió USD támogatást folyósított az amerikai kormányzat. Az USA segélyszervezete, a USAID, több mint 95 millió USD humanitárius segílyt nyújtott 2019-ben. Az amerikai kormány 24 millió USD támogatást adott Kolumbiának menekültáradat kezelésére, elhelyezésére és továbbítására. Humanitárius okok miatt az USA 290 ezer venezuelai menekültet fogadott be 2016-óta.

6.2. Európai országok

Spanyolország, Németország, Franciaország, az Egyesült Királyság, Olaszország ultimátumot adott Nicolas Maduró elnöknek a törvényes választások megtartására. Elítélték az „Országos Alkotmányozó Gyűlés” megalakítását és a megválasztott parlament felosztatását. Spanyolország, a kettős spanyol-venezuelai állampolgársággal rendelkezők számára felajánlotta a lehetőségét. Ennek keretében 2016-óta 208 ezer venezuelai menekültet fogadott be.

6.3. Kínai Népköztársaság

2007-től 2016-ig Kína nyújtott 62,2 milliárd dolláros összegben hitelt Venezuelának. Ezzel jelenleg az ország legnagyobb külföldi hitelezője. A Kína által nyújtott hitelek általában nem likviditási célú hitelek, hanem kínai beruházási javak, katonai eszközök megvásárlására lehetett felhasználni ezeket. Fontos elemük, hogy nem csak pénzben, hanem kőolaj és más nyersanyagok szállításával is lehet törleszteni. Venezuela problémája viszont, hogy amikor ezeket a hiteleket felvette, akkor magas volt a kőolaj világpiaci ára, most viszont alacsony, amikor törleszteni kellene. A hitelfelvételekben a venezuelai kőolaj ára a világpiaci árhoz van kötve, emiatt most nagyjából 3-szor annyi kőolajat kellene a hiteltörlesztésként szállítani, mint amivel eredetileg a hitelfelvételkor számoltak.

Ezek után talán kicsit cinikusnak hangzik az, hogy a kínai külügyminisztérium 2017 novemberében bizalmáról biztosította az országot, amelyben kijelentette, hogy „Venezuela kormánya és az emberek képesek megfelelően kezelni adósságkérdésüket.” Kína elsősorban Venezuela gazdasága iránt érdeklődik. Elsősorban a venezuelai kőolajkitermelés ismételt felfuttatása és az olajexport Kína felé terelése az érdekük. De ehhez infrastrukturálisan vagy egy Kolumbián átmenő és a Csendes-óceáni kikötőbe futó olajvezetékre van szükség vagy egy második Panama-csatornára. A kínai kormány állítólag kapcsolatban állt Juan Guaidóval is. Nem az ország politikai berendezkedése érdekli őket, hanem az olajkészletei. Bár Chavez elnökségének idején nagyon intenzív volt a két ország közötti politikai kapcsolat és barátság. De a kínai külpolitikát alapvetően nem a személyek és nem a politikai berendezkedés érdeklik, hanem a gazdasági kapcsolatok.

6.4. Oroszország

Oroszországnak talán a legerősebb szövetségese a Maduro-kormány. Oroszország számára stratégiainak kikiáltott érdek, hogy az amerikai kontinensen legyen meleg tengeri tengerészeti támaszpontja, radarállomása, rakétafigyelő rendszere. Kuba erre a szerepkörre egyre kevésbé volt alkalmas, ráadásul Fidel Castro rendszerének a támogatása is nagyon sokba került. Hugo Chavez forradalmi eszméi kapóra jöttek Oroszországnak, hogy ismét megvesse a lábát Amerikában. Venezuela lett az orosz fegyverek fő piaca. Becslések szerint 2006 és 2013 között évente 4 milliárd dollárért vásárolt Hugo Chavez orosz fegyvereket. Mielőtt az olaj ára 2014-ben csökkent volna, Venezuela azt tervezte, hogy 2025-re az orosz haditechnikára cseréli le az addigi fegyvereit. Az országnak állítólag már, több mint 5000 orosz föld-levegő rakétája van. Ez például az ország védelme szempontjából szükségtelen mennyiség, hiszen külső támadástól nem kell tartania. Az Rosneft orosz állami olajvállalat is befektetett 2,3 milliárd dollárt Venezuelában. Az orosz állami Rosneft olajtársaság termel ki naponta kb. 225 000 hordó kőolajat, ami a teljes venezuelai export 13 százaléka volt 2017-ben. 2017 novemberében kétoldalú megállapodás született, arról, hogy Oroszország engedi Venezuelának átütemezni 3 milliárd dolláros adósságát.

6.5. Latin-Amerika

A venezuelai válság hatása Latin-Amerikára elsősorban humanitárius jellegű. Az egyes országok közötti gazdasági kapcsolatok gyengék. Gazdasági kapcsolataik elsősorban a nagy világgazdasági centrumokhoz kötik őket és nem egymáshoz. Most is elsősorban a Venezuelából érkező menekültek befogadása a legnagyobb kihívás számukra ebben a válságban. A szomszédos Kolumbia 1 millió embert, Peru 500 ezer embert, Ecuador 220 ezer embert,

Argentína 130 ezer embert, Chile 100 ezer embert, Panama 94 ezer embert, Brazília 85 ezer embert fogadott be 2019 végéig. A legtöbb ember gyalog távozik szülőhazájából. Ez különösen nehézkes a 17,8 millió négyzetkilométer területű kontinensen és emiatt a legtöbben először a legkönnyebben átjárható határ, Kolumbia felé veszik az irányt. Sokan rögtönzött táborokban alszanak vagy az utcán és élelmiszer-adományokból élnek. Ilyen létszámú menekült áradatra és azok befogadására a dél-amerikai országok nem voltak felkészülve. Az egyes államok reakciói is ennek megfelelően eléggé szélsőségesek. Az összes venezuelai kitiltásáról szóló kormány határozatot Brazília Legfelsőbb Bírósága megsemmisítette. Ezután a Jair Bolsonaro vezette brazil kormányzat kijelentette, hogy továbbra is megpróbálja a venezuelai menekülteket az ország egész területén szétszórva, elsősorban Amazóniában letelepíteni.

Peru és Ecuador új korlátozásokat jelent be a migrációval kapcsolatban, mivel a venezuelaiak megpróbálnak a szomszédos országokba menekülni. A lakosságszámukhoz és a gazdaságuk teljesítő képességéhez képest így is nagyon sok menekültet fogadtak be. Argentín vélemények szerint a hozzájuk érkező venezuelai fiatalok, vállalkozók és jól képzettek. Arányaikban nagyon sok közöttük a diplomás, orvosok, mérnökök, tanárok.

7. Konklúzió

Venezuela válsága, jelenlegi hiperinflációja már régen túllépett egy hitét, reményeit veszített ország által önmagában megoldható problémán. Az ország válsága már régen túllépett a saját határain. Mondhatjuk azt, hogy Venezuela válsága világpolitikai jelentőségűvé vált. Nagyhatalmak gazdasági és katonai küzdőterévé vált az ország, amelyik önmagában is fontos lenne amiatt, mert a jelenlegi becsléseink szerint a világ kőolajkészletének ötöde-hatoda

található alatta. Az Egyesült Államok, az OPEC országok, Dél-Amerika, Oroszország, Kína és Európa érdekei feszülnek itt egymásnak, miközben az ország saját dogmatikus vezetői, elnöke miatt egyre mélyebbre süllyed a gazdasági, társadalmi válságban. Lesz-e olyan vezetője az országnak, aki képes a realitásokkal szembe nézni és az országot a jelenlegi világgazdasági körülmények között is képes lesz majd kivezetni a válságból?

Lesz-e olyan nemzetközi konferencia minden érdekelt nagyhatalom és országcsoport részvételével, ahol nem Venezuela segélyezéséről és nem is hitelezéséről fognak egyeztetni és dönteni, hanem olyan világgazdasági környezet megteremtéséről, amiben Simon Bolívar országa is ki tud lábalni történetének egyik legsúlyosabb válságából. Ha sikerülne elérni, hogy Venezuela a fenntartható fejlődés és modernizáció útjára lépjen, akkor talán el lehetne érni, hogy a XIX. századi dél-amerikai függetlenségi háborúk legendás tábornokának álmát a térség államainak függetlenségét, szabadságát és jólétét.

Források

- Tarver, H. Micheal; Rivas, Alfredo Angulo; Frederick, Julia C.: *The History Of Venezuela*. Second Edition. Greenwood, ABC-CLIO, LLC, Santa Barbara, California, 2018
- Ezequiel Luis Bistoletti: *The Power Struggles over the Post-neoliberal Social Security System Reforms in Venezuela and Ecuador*. Springer Nature Switzerland AG, Berlin, 2019.
- Vitor Eduardo Schincariol: *Society and Economy in Venezuela An Overview of the Bolivarian Period 1998-2018*. Springer Nature Switzerland AG, São Paulo, 2020,
- Javier Corrales, Michael Penfold: *DRAGON IN THE TROPICS Hugo Chávez and the political economy of revolution in Venezuela*. The Brookings Institution, Washington, 2011.
- www.unctad.org
- www.imf.org
- www.iea.org